

SCI-CONF.COM.UA

PROGRESSIVE RESEARCH IN THE MODERN WORLD

**PROCEEDINGS OF X INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
JUNE 22-24, 2023**

**BOSTON
2023**

ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВОВИХ ПРИНЦИПІВ В МЕДІАЦІЇ

Корінний С. О.,

к.ю.н., доцент кафедра економіки і права
Національний університет харчових технологій

Задніпряна-Корінна М. Ю.

к.ю.н., доцент кафедра економіки і права
Національний університет харчових технологій

Анотація: Медіація є суспільно необхідним інструментом в арсеналі правових засобів, призначених для вирішення спорів у суспільстві. Медіація не може бути ефективною без наявності та виконання певних принципів, що визначають основні стандарт і організації та проведення процедури вирішення спорів за участі медіатора. Зазначене обумовлює необхідність обґрунтування, визначення та систематизації основних принципів медіації. Принципам притаманна властивість абстрактного відображення закономірностей соціальної дійсності, що зумовлює їх особливу роль у структурі широкого кола явищ. Принцип є джерелом багатьох явищ або висновків, що відносяться до нього, як дія до причини або як наслідки до підстави.

Ключові слова: медіація, принцип права, вирішення спорів, правосуддя.

Перед тим як перейти безпосередньо до дослідження доктринальних аспектів принципів медіації, необхідно приділити деяку увагу для з'ясування самого поняття медіація. Медіація існувала та розвивалася ще із часів стародавніх цивілізацій. Спочатку медіація застосовувалася як приватний розгляд, що був єдиною формою вирішення конфліктів, однак із формуванням державності та її інституцій вона набуває правової форми. З позиції функціонально-діяльнісного підходу медіація є самостійною стадією адміністративного судочинства, яка втілена в адміністративний процес, що є процесуальною формою адміністративного правосуддя, яке спрямоване на

врегулювання спору та досягнення примирення. Медіація відбувається не за допомогою суду, а за допомогою незацікавленої третьої сторони, що здійснюється з приводу незаконності рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень, є квазісудовим засобом правового захисту приватних осіб в адміністративно-правових відносинах із суб'єктами публічної адміністрації.

Завдяки судовій практиці щодо розроблення та застосування методів посередництва медіація стала дієвим правовим інструментом, який уможливив більш широкий доступ громадян до правосуддя. Інтеграція медіації в правовий процес, який є процесуальною формою правосуддя, дає змогу не лише врегулювати публічно-правовий спір і досягти примирення зі стороною, що є суб'єктом владних повноважень, а й захистити від порушення суб'єктивні публічні права особи в найбільш прийнятній для неї формі. Медіація є суспільно необхідним інструментом в арсеналі правових засобів, призначених для вирішення спорів у суспільстві. Вона не лише уможливорює сторонам «пониження температури» конфлікту та досягнення компромісу, а й допомагає зберегти рівновагу між індивідуальними та суспільними інтересами. Медіація не замінює державне правосуддя, не порушує конституційне право особи на судовий захист, а тільки сприяє правосуддю в його завданні як щодо вирішення індивідуальних протиріч правовим шляхом, так і щодо відновлення балансу в усьому суспільстві.

Поняття принципи медіації в багатьох підручниках характеризується через похідні поняття. Так, у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» подано наступне визначення терміну «принцип» - основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії ідеологічного напрямку і т. ін. У другому значенні, як особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось. У третьому значенні, як правило, що покладене в основу якоїсь діяльності і т. ін. [1, с. 1125].

В юридичній енциклопедичній літературі під принципами розуміють

основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи внутрішнього і міжнародного права, політичної, державної чи громадської організації. Принципу притаманна властивість абстрактного відображення закономірностей соціальної дійсності, що зумовлює їх особливу роль у структурі широкого кола явищ. Принцип є джерелом багатьох явищ або висновків, що відносяться до нього, як дія до причини або як наслідки до підстави. Принцип – це внутрішнє переконання людини, що визначає її ставлення до дійсності, суспільних ідей і діяльності [5, с. 110–111]. В науковій літературі можна зустріти таке розуміння значення поняття принцип – це об'єктивно властиве відправне начало, незаперечна вимога (позитивне зобов'язання), що ставиться до учасників суспільних відносин із метою гармонічного поєднання індивідуальних, групових і громадських інтересів. Це своєрідний вектор, який визначає напрямок розвитку чого-небудь [4, с. 221].

На думку А. Колодій, принцип – це основне, найзагальніше, вихідне положення, засіб, правило, що визначає природу та соціальну сутність явища, його спрямованість і найсуттєвіші властивості [2, с. 17]. Існує думка також багатьох авторів, що принцип – це специфічне поняття, змістом якого є не стільки сама закономірність, відносини, взаємозв'язок, скільки наше знання про них. Вони являють собою результат узагальнення людьми об'єктивно чинних законів і закономірностей, притаманних їм загальних рис, характерних фактів і ознак, які стають загальним началом їх діяльності.

Поняття принципів права - одна з актуальних проблем сучасної юридичної науки, так як саме в принципах права відбивається у всьому різноманітті вся його сутність. Дана проблема пов'язана з відсутністю єдиної думки у визначенні принципу права і з виділенням принципів права у правозастосовчій діяльності. Ряд правознавців сходяться на думці, що принципи права є основними, вихідними началами, положеннями, ідеями, які виражають сутність права як специфічного соціального регулятора. На думку А. Колодій, принципи прав покликані забезпечувати органічний взаємозв'язок правової

системи, системи і структури права, норм права та правових відносин, єдність норм, інститутів і галузей права. Також дослідник відзначає, що принципи прав характеризують зміст і сутність права в концентрованому вигляді і демонструють підвалини відображення у ньому економічних, політичних і моральних відносин. Принципи виступають критеріями оцінки правомірності чи неправомірності дій соціальних суб'єктів, формують правове мислення і правову культуру, цементують систему й структуру права [2, с. 28-40]

Серед науковців склались різні підходи до розуміння поняття «правовий принцип», як таких які знаходять своє відображення в нормах прав і таких які тільки закріплюються в науковій літературі. Разом з тим в науковій юридичній літературі можна знайти також твердження про те, що в цілому у підґрунті правової системи покладено загальноправові принципи, які і являються по суті її ключовими ідеями.

В науковій літературі міститься твердження, що принципи характеризуються двома ознаками: а) належністю до пізнаних наукою і практикою позитивних закономірностей; б) зафіксованістю в суспільній свідомості (відповідних поняттях) .

В свою чергу, важливою ознакою принципів права як підкреслює А. Колодій, є спосіб їх матеріалізації у праві. Вчений відзначає, що розрізняють два способи вираження принципів права: безпосереднє формулювання їх у нормах права (текстуальне закріплення) і виведення принципів права зі змісту нормативно-правових актів (змістовне закріплення). При цьому на його погляд, проблема формування громадянського суспільства і правової держави настійно вимагає, щоб загальноправові принципи текстуально виражались у Конституції України, міжгалузеві і галузеві, а також відповідні принципи структури права - в кодифікаційних і інкорпораційних актах та принципи юридичного інституту – в актах, що стосуються цього інституту. Другим способом вираження принципів права як зауважує дослідник, є їх змістовне закріплення, тобто виведення принципів із змісту норм права. Самі такі принципи на його погляд є більш абстрактні, за їх допомогою можна врегульовувати найбільш

загальні суспільні відносини. Проте, ні в якому випадку не можна принижувати їх ролі. Наступною ознакою принципів права є те, що принципи всіх, у тому числі і правових, явищ – історичні. Це означає, що історичні умови розвитку суспільства і держави висувають відповідні принципи: вони такі, якими є епоха, люди й їх потреби, спосіб життя, суспільні відносини [2, с. 43].

Пропонуємо розглянути принцип довіри в медіації. Під принципом довіри в медіації розглядається внутрішній вольовий стан (відношення) суб'єкта медіативних правовідносин до пропонованих обставин, виражене в вірі довірителя в те, що особи, яким він довіряє (головним чином, медіатор), будуть діяти відповідно до його уявленнями, що характеризується передачею довірителем певного обсягу прав, прийняттям ним обов'язків, а також передачею відповідних об'єктів іншим учасникам правовідносини. Також, на нашу думку можна віднести до принципів на якому може базуватись медіація у процесі є принцип пропорційності. У наукових працях зустрічається декілька підходів до розуміння вказаного принципу. Так, одні дослідники визначають вказаний принцип як пошук справедливого балансу між суспільними інтересами і вимогами щодо захисту основоположних прав індивідів, інші розглядають його як основоположний принцип права, спрямований на забезпечення у правовому регулюванні розумного балансу приватних і публічних інтересів, відповідно до якого цілі обмежень прав повинні бути істотними, а засоби досягнення їх – обґрунтованими і мінімально обтяжливими для осіб, чиї права обмежуються. Метою застосування принципу пропорційності є недопущення обмеження основних прав і свобод людини та громадянина та необмеженого панування державного інтересу над інтересом окремої особи. Оскільки дотриманням принципу пропорційності полягає у обов'язку адміністративного органу під час вирішення адміністративної справи зберігати баланс між цілями та завданнями, на досягнення яких спрямований адміністративний акт, і будь-якими можливими негативними наслідками для прав, свобод та інтересів особи, які можуть настати в результаті прийняття адміністративного акту. Відповідно до принципу пропорційності, в

адміністративній процедурі повинен існувати розумний та справедливий баланс між суспільним (публічним) та приватним інтересом; заходи, що вживаються адміністративним органом, повинні бути пропорційні меті та завданням, яких планується досягнути, і при цьому не можуть бути обмежені основоположні права і свободи людини та громадянина. Дане розуміння потребує уточнення цього принципу через такі під принципи, як придатності (державний захід повинен підходити для досягнення поставленої мети), необхідності (захід повинен бути більш м'яким засобом для досягнення адміністративним органом поставленої мети) та допустимості чи відповідності у вузькому розумінні (придатний і необхідний захід повинен бути відповідним у вузькому розумінні, тобто засіб і мета повинні стояти в належному співвідношенні) .

У вітчизняній науковій літературі можна знайти підхід щодо віднесення до фундаментальних принципів медіації структурованість та гнучкість самого медіаційного процесу. Структурованість медіаційного процесу означає, що медіатор має будувати переговорний процес у чіткій послідовності. Вітчизняна та закордонна практика показують, що існують певні етапи (фази) медіації. Відтак медіатор має послідовно рухатися від одного етапу (фази, стадії) до іншого. Завдяки структурованості медіаційного процесу можна досягти бажаного позитивного результату у вирішенні конфлікту. В той же час, на відміну від судового процесу, медіація має бути гнучкою, що означає довільний та довірливий характер медіаційного процесу. Гнучкість допомагає сторонам бути готовими до вислуховування і розуміння один одного, а також у прийнятті й розумінні інтересів і потреб кожної сторони [3, с. 57].

Безперечно, що всі процесуальні принципи деталізуються з урахуванням конкретної форми правозастосування і наповнюються різним змістом в залежності від того, яка форма розв'язання правового конфлікту використовується – цивільний процес, кримінальний, господарський або ж альтернативний засіб, як то – медіація. Законодавство, яке безпосередньо регулює процедури медіації у більшості країн, та міжнародно-правові документи пішли шляхом фіксації у текстах нормативно-правових актів тільки

конкретно-правових принципів медіації. Це правильна практика, адже медіація, будучи однією із процедурно-процесуальних форм розв'язання правових конфліктів, має підкорятися основним принципам процесуальних галузей з врахуванням її особливостей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
2. Колодій А. М. Принципи права України: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 1998. 208 с.
3. Можайкіна О. С. Поняття та зміст основних принципів медіації в цивільно-правових відносинах. *Актуальні питання вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 5. С. 55–58.
4. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс) : підручник. Видання 2-е, перероблене і доповнене. Харків: Еспада, 2009. 752 с.
5. Юридична енциклопедія : у 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ: Українська енциклопедія, 2003. Т. 5. 736 с.